

DRI2001 : Informasjonsinfrastrukturer

Forelesning 1.11.07 Arild Jansen, AFIN

Informasjonsinfrastruktur som basis for digital forvaltning

Temaer:

- Hva er en [informasjons]infrastruktur
  - » Hva skiller en informasjonsinfrastruktur fra et IS
  - » Infrastrukturer og installert base
  - » Litt om nettverkseffekter
  - » Hvorfor er II-perspektivene viktig
- Hva kan vi lære av Internet
- Kort om XML
- Litt om grunndata, metadata og XML som basis for samhandling i forvaltningen

Pensumstoff:

Hanseth (2000) : Kompendium , se også
<http://heim.ifi.uio.no/~oleha/Publications/>
Skagestein, kap. 13 XML (Kompendium)
<http://www.brreg.no/samordning.html>
<https://www.altinn.no/cms/1044/altinn/>

FENF4001 Forelesning 1.11.2007 Arild Jansen, AFIN, UIO

1

Hva er en infrastruktur?

En generell definisjon (Webster dictionary)

- *A substructure or underlying foundation; esp., the basic installations and facilities on which the continuance and growth of a community, state, etc. depends as roads, schools, power plants, transportation and communication systems, etc.*

Eksempler på tradisjonelle infrastrukturer

- Fysiske infrastrukturer:
  - » Veier, jernbane, flyplasser, strøm-, vann-, søppelhåndtering, kloakk,...
- Tradisjonelle kommunikasjoner:
  - » Telefon, radio, TV, ...

FENF4001 Forelesning 1.11.2007 Arild Jansen, AFIN, UIO

2

Eksempler på nye elektroniske (digitale) infrastrukturer

- Nasjonale (basis) kommunikasjonsinfrastrukturer
  - » Telekommunikasjonsnett: Internet, GSM, UMTS...
- Nasjonal basis informasjonsinfrastruktur
  - » Internett med WWW-applikasjoner
- Sektorvise informasjonsinfrastrukturer
  - » Privat: Transport/reiseliv, Banksektoren, dagligvarekjedene, Offentlige : Nasjonalt helsenet, ...
- Servicefunksjoner som infrastrukturer :
  - » Elektroniske Betalingssystemer
  - » Felles sikkerhetsløsninger: BankID, Buypass, PKI (Public Key Infrastructure)

FENF4001 Forelesning 1.11.2007 Arild Jansen, AFIN, UIO

3

DRI2001 : Informasjonsinfrastrukturer

Forelesning 1.11.07 Arild Jansen, AFIN

Hva karakteriserer en informasjonsinfrastruktur

- **Åpen** (ikke lukket)
- **Felles** for alle (som den er ment for)
- **Deles** av mange
  - » (skaper også problemer trafikkork, spam, virus)
- **Muliggjørende** - gir mulighet for mange anvendelser
- **Standardisert** - ofte lagdelt
- **Lang levetid** (evigvarende?)
- **Integrert del av praksis** og daglige arbeidsrutiner
  - !! Kan "aldri være ute av drift"**
- Kan normalt ikke konstrueres "topp-down" basert på "fossefallsmetoden, men må gradvis utvikles (gjennom prøving og feiling, skritt for skritt ..)
  - » Eks: SMS, P2P-nettverk, Youtube, Facebook ,..
- Bygger på en **installert base**

FINF4001 Forelesning 1.11.2007 Arild Jansen, AFIN, UIO

4

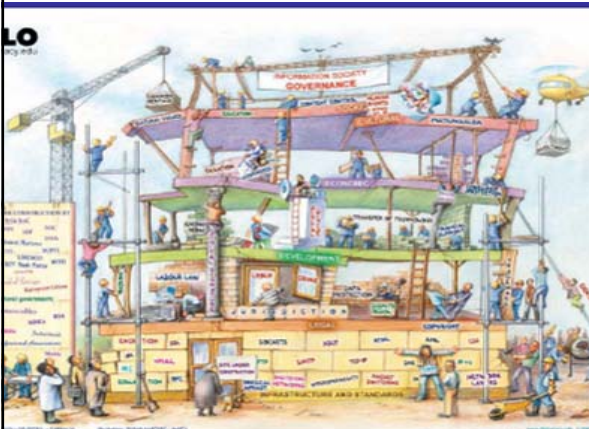

Er dette en infrastruktur

Hva skiller infrastrukturen fra informasjonssystemer

Informasjonssystemer

- Bestemt, avgrenset formål
- Toppstyrt utvikling
- Begrenset levetid
- Kan erstattes med et nytt (gjennom 'revolusjon')
- Baseres på sentral kontroll
- Standardisering etter behov

Infrastrukturer

- Generelt, bredt formål
- Delvis utviklet neden i fra
- Alltid en forhistorie
- Bygger på en installert base
  - » Ingen start- eller 'dødsdag'
- Må utvikles skrittvis (evolusjonært)
- Ingen har full kontroll
  - » Ofte uventede sideeffekter
    - Eks. spam,
- Standardiserte grensesnitt og ofte standard formater/protokoller

FINF4001 Forelesning 1.11.2007 Arild Jansen, AFIN, UIO

6

DRI2001 : Informasjonsinfrastrukturer

Forelesning 1.11.07 Arild Jansen, AFIN

Installert base

- Infrastrukturer kan aldri bygges på 'bar' bakke
    - » Noe eksisterer allerede fra før (fysisk, teknisk, organisering,...)
  - Den installerte basen omfatter
    - » Node i nettverket; utstyr og programvarer,
    - » Leverandører, vedlikehold- og driftspersonell
    - » Prosedyrer og rutiner, arbeidspraksis
    - » Protokoller, standarder, standardiseringsorganer,
    - » Kunnskap, kompetanse og erfaringer, dokumentasjon,
  - Den installerte basen er således et heterogent 'nettverk' av menneskelige og tekniske komponenter
    - » Kan bare bli modifisert og utvidet - aldri helt glemt
- Eks: Gammelt Qwerty -tastaturet, sporbredden på togskiner, kjerreveier danner grunnlaget for bilveiene, elvene dannet grunnlag for tømmerfløting som bestemte hvor togskinene skulle legges

Hva var installert base for Internett og mobilnett?

Noen sentrale prinsipper ved Internett

- Lagdeling :
  - » Programmene er delt i *vertikale* lag som bygger på hverandre, men utveksler data gjennom enkle formater
  - Eks. E-post (SMTP) bygger på TCP, som bygger på IP,...
- Modularisering
  - » Funksjoner og tjenester atskilles i programmer som arbeider selvstendig
  - Eks: e-post, filoverføring og WWW er helt atskilte tjenester
- Minimumsløsninger
  - » Hver tjeneste er så enkel som mulig

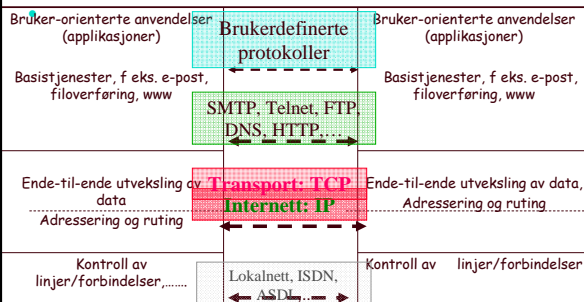

Ulike lag i Internetts arkitektur forenkelt

DRI2001 : Informasjonsinfrastrukturer

Forelesning 1.11.07 Arild Jansen, AFIN

Er Internett en informasjonsinfrastruktur?

- Åpen Ja
- Felles for alle Ja, både tilbydere og brukere
- Deles av alle Ja, prinsipielt av alle
- Muliggjørende Ja
- Hele tiden under utvikling Ja
- Gjennomsiktig - og usynlig Stort sett ja
- Standardisert og lagdelt Ja
- Lang levetid: Ja, vi håper det?
- Integreert del av praksis... For mange, ja
- Sosio-teknisk konstruksjon Ja
- Installert base Ja : men hva var den?

Internett må sies å oppfylle nær alle krav til en II

FINF4001 Forelesning 1.11.2007 Arild Jansen, AFIN, UIO 10

Infrastrukturer og nettverkseffekter

- Et nettverks økonomiske fordeler øker med størrelsen
    - » Verdien øker ved vekst i antall brukere, f eks. av en tjeneste, standard
  - Nettverks effekter (nettverk eksternaliteter)
    - » Skjer ved at en markedsaktør gir en tilleggsverdi [uten at det blir betalt for]
    - » Positive og negative nettverkseksternaliteter
      - + Nye tjenester øker verdien for andre tilbydere og brukere
      - Spam, virus, kø/kapasitetsproblemer ...
- (se også http://en.wikipedia.org/wiki/Network_effects)

Det er en vanlig strategi å utnytte nettverkseffekter for å tiltrekke seg flere brukere, og derved vokse videre)

- Eks fildelingsnettverk, Youtube, Facebook ...

- Innlåsning (lock-in)
  - » Tidlige designvalg kan ha svært uheldige konsekvenser for alle brukere blir låst til eksisterende 'standard' løsninger
  - Tidlig standardisering kan føre til dårlige løsninger
  - Eks Querty- tastaturet, sporbredde på toget, (installert-base problematik)

Noen generelle informasjonssystemer får etter hvert karakter av informasjonsinfrastrukturer

- De åpner seg mot flere brukermiljøer og bruksmåter - som en felles basis
- De kan brukes mot ulike systemløsninger
- De oppviser stabilitet over tid
- De oppfattes som 'standard' og får en standardiserende effekt
- Kan møte nye behov hos både tilbydere og (for)brukere

Eks : Felles bookingssystemer, BBS & bankterminaler, digitale pasientjournaler, samordnet opptak, studentweb'en, osv

Hva innebærer dette i praksis for arbeidet med vedlikehold /drift? og videreutvikling.

FINF4001 Forelesning 1.11.2007 Arild Jansen, AFIN, UIO 12

DRI2001 : Informasjonsinfrastrukturer

Forelesning 1.11.07 Arild Jansen, AFIN

Internett modellen - hva kan vi lære?

- The TCP/IP tilnærmingen
  - › Utgangspunkt i behovet for å knytte sammen ulike nett
    - Basert på lagdeling og horisontal integrasjon
    - Minimumsfunksjonalitet på nett-laget og lavere lag
  - › Balansere standarder og fleksibilitet
    - Åpenhet
  - › Minimale standarder
    - Foreløpige, gradvis forbedringer
  - › Hvilke aspekter er relevante
    - Både tekniske og menneskelige
  - › Internet har gradvis fått gjennomslag og vokst gjennom sjelforsterkende effekter (installert base - positive effekter)

FINF4001 Forelesning 1.11.2007 Arild Jansen, AFIN, UiO

13

Hvorfor er teorier om infrastrukturer nyttige?

- En teori gir en mer presis beskrivelse av egenskapene ved en II
  - › Eks framhever hva skiller en infrastruktur fra informasjonssystemer
- En teori kan gi bedre forståelse av hvordan infrastrukturer kan utvikles og endres
  - › Internet, infrastrukturer i forvaltningen, generelle IS
- Kan derved også gi oss kunnskap og erfaringer hvordan vi kan utvikle/vedlikeholde nye infrastrukturer, f eks.
  - › Hvordan lykkes med å skape arkitektur for elektronisk samhandel
  - › Hvordan etablere en felles elektronisk pasientjournal
  - › Hvordan etablere felles digitale signaturer/PKI

FINF4001 Forelesning 1.11.2007 Arild Jansen, AFIN, UiO

14

Pause - nytt tema:

Trekk pusten 3 ganger og tenk:

1. Hva forstår jeg med med grunndata og metadata?

2. Hva er forskjellen på HTML og XML

• ..

FINF4001 Forelesning 1.11.2007 Arild Jansen, AFIN, UiO

15

DRI2001 : Informasjonsinfrastrukturer

Forelesning 1.11.07 Arild Jansen, AFIN

Noen definisjoner

- **Data** : [Her forstått som] formalisert representasjon av informasjon i en eller annen form (tekst, lyd, bilde) Data kan være fri tekststrenger eller strukturerte data med bestemt formell betydning
  - **Dataelement**: Enhet av data som er udelelig, f eks. f. navn, e.navn, p.nr, telefonnr. ...
  - **Datadefinisjon**: Type og formatbeskrivelse av et dataelement
  - **Metadata** : Data om dataelementer, inkl. datadefinisjon, dataeierskap, tilgangrettigheter,.....
    - » Metadata brukes både i tradisjonelle (relasjons) databaser og andre typer databaser, f eks. XML-baserte databaser.
- Metadata omfatter mer enn [rene]datadefinisjoner
- **Grunddata** :
    - » Det er "nøkkelinformasjon" som benyttes av flere virksomheter/sektorer for identifikasjon av personer, virksomheter, eiendommer, se f eks:

FINF4001 Forelesning 1.11.2007 Arild Jansen, AFIN, UIO

16

Litt om organisering av tekstlig informasjon

Et tekstlig dokument kan (blant annet) karakteriseres ved

- **Innhold**: Hva teksten uttrykker/formidler,
  - » Eks: Roman, dikt, fagstoff, lovtekst, offentlig rundskriv, brosjyre,
- **Struktur**: Måten innholdet er organisert,
  - » Eks. Bind, kapitler, avsnitt, nummerering, referanser,...
- **Form/utseende** (Layout, "design")
  - » Skrifttyper/størrelser, farger/grafikk, sidestørrelse, spalter, bokser,

Disse er ikke uavhengige av hverandre

FINF4001 Forelesning 1.11.2007 Arild Jansen, AFIN, UIO

17

HTML: "Markup -språk "

- Beskriver utseende (layout,format), ikke innhold
    - » I HTML merkes "tagges" tekst for å angi format
      - (Stammer fra boktrykkeriene, eks å markere "ingresss", avsnitt" i margen på en side)
- Eks: HTML-sekvensens:
.....Vanlig tekst <B> uthevet </B> <I> kursiv </I>
 ny tekst
blir således :
Vanlig tekst **uthevet kursiv**
ny tekst
- HTML består av et bestemt sett av markeringer (Tag-typer)
  - HTML -setninger kan leses av alle nettlesere (forutsatt at de bruker standard)
    - » Word kan oversette fra .doc format til .html (men lager dårlig .html-kode !!!)

FINF4001 Forelesning 1.11.2007 Arild Jansen, AFIN, UIO

18

DRI2001 : Informasjonsinfrastrukturer

Forelesning 1.11.07 Arild Jansen, AFIN

Kort om XML

- Extensible Markup Language (XML) er enkelt språk for å beskrive dataformater (struktur og innhold, og ikke layout-utseende).
  - XML kan brukes til å utveksle data mellom systemer
  - XML kan brukes til å lagring av semistrukturerte data, f eks. boktekster, web-sider, ...
  - XML har en strengere syntaks (grammatikk) enn HTML
- Se mer: <http://www.w3.org/XML/>
- Se eksempler på http://www.brreg.no/samordning/grunndata/gr1b_basisdata_mini.html

FINF4001 Forelesning 1.11.2007 Arild Jansen, AFIN, UIO

19

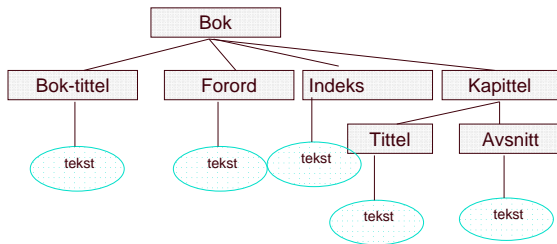

XML - Extensible markup language

- XML kan beskrive struktur og innhold
- Eks. en beskrive struktur i en bok

FINF4001 Forelesning 1.11.2007 Arild Jansen, AFIN, UIO

20

Eksempel på XML-kode, inkludert HTML-kode

```
<?XML versjon="1.0" Encoding="ISO-8859-1"?>
<book>
  <description>
    <title> Fra kjernen og ut, fra skallet og inn </title>
    <author>
      <first-name> Gerhard </first name>, <Last-name Skagestein/<last-name>
    </author>
  </description>
  <body>
    <Forord > I denne boka vil jeg...</forord>
    <chapter title="Innledning" >
      <p> I dette kapitlet ser vi på .....
      .....
    </chapter >
    <Chapter title="systemutviklingsprosessen"
  </body>
</book>
```

(fra Skagestein, kap. 17 forenklet. Følgene er for å synliggjøre teksten)

FINF4001 Forelesning 1.11.2007 Arild Jansen, AFIN, UIO

21

DRI2001 : Informasjonsinfrastrukturer

Forelesning 1.11.07 Arild Jansen, AFIN

Noen forskjeller mellom HTML og XML

- HTML beskriver bare utseende - ikke hva dataene betyr
- HTML har en løs syntaks (*feil oppdages ikke lett*)
- HTML har et begrenset sett av fast definerte *markeringer* og tilhørende attributter (egenskaper)
- XML kan beskrive både struktur og utseende
- XML har en strengere syntaks
  - » Dette gjør at feil kan oppdages før et program brukes
- XML tillater egendefinerte markeringer og attributt-navn

FINF4001 Forelesning 1.11.2007 Arild Jansen, AFIN, UIO

22

Samordningsarbeidet av næringslivets innrapportering til det offentlige

- Opprettelsen av **Enhetsregisteret i 1995**: De samarbeidende registrene: Arbeidsgiverregisteret, Merverdiavgiftsmanntallet, Statistisk Sentralbyrås bedriftsregister, Foretaksregisteret .....
- Enhetsregisteret tildeler alle nye bedrifter et ni-sifret *organisasjonsnummer*, felles for alle offentlige næringslivsregistre.
- **Oppgaveregisteret** ble opprettet i 1997. Hovedoppgaven er å holde løpende oversikt over næringslivets oppgaveplikter til det offentlige, og finne muligheter til samordning og forenkling.
  - » Oppgaveregisteret sørger for at etatene får kunnskap om hvilke data som allerede finnes hos andre, og opplysningene kan dermed utveksles ved hjelp av organisasjonsnummeret.
- Oppgaveregisteret definerer *meningsinnholdet* i forskjellige spørsmål i statlige spørreskjemaer: nasjonal database for datadefinisjoner.
  - » Hvert dataelement blir kategorisert, definert, gitt et navn og tildelt et nummer. Samordning av offentlige registre

Se: <http://www.brreg.no/samordning/>
<https://www.altinn.no/cms/1044/altinn/>

FINF4001 Forelesning 1.11.2007 Arild Jansen, AFIN, UIO

23

Hvorfor trenger vi felles grunddata i forvaltningen?

- Det er et generelt ønske om å forenkle, samhandling mellom myndigheter og borgere, og med næringslivet
  - » Vi skal slippe å sende samme data til mange offentlige etater
  - » Det er ønskelig å unngå at samme data lagres mange steder
- Det er ønskelig å effektivisere og forbedre samhandlingen mellom offentlige etater
- Målsetningene i eNorge 2009 og spesielt MinSide forutsetter bedre samhandling

Dette krever standardisering og økt tilgjengelighet av grunddata og andre felles data

FINF4001 Forelesning 1.11.2007 Arild Jansen, AFIN, UIO

24
